

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

M 1 4 1 5 1 1 1 2

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

≡ Izpitna pola 2 ≡

Narodna zgodovina

Četrtek, 12. junij 2014 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi ocenjevalni obrazec.
Izpitni poli je priložena barvna priloga.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začinjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve, ki jih pišete z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte **v izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

*Ta pola ima 16 strani (1–16), od tega 1 prazno.
Barvna priloga ima 4 strani (17–20).*

Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci

1. Slovani na ozemlju od Sudetov do spodnjega toka Donave in Slovani v Vzhodnih Alpah so živeli v skupnosti z bojevniškim ljudstvom Avarov. Njihovega gospostva so se rešili leta 623.

Ko so se Slovani napotili zoper Avare, se jim je pridružil trgovec Samo, po rodu Frank iz pokrajine Senonago, ter se v bojih odlikoval s posebno hrabrostjo. Mnogo Avarov je posekal slovanski meč. Ko Slovani vidijo Samovo hrabrost, ga postavijo za svojega kralja. Vladal jim je 35 let (623–658).

(Vir: Brodnik, V., in drugi, 2001: Zgodovina 1, str. 246. DZS. Ljubljana)

- 1.1. Kdo je povezal Slované v uporó proti Avarom in kakšnega rodu je bil?
- 1.2. Kako se je imenovala prva znana slovanska državna tvorba?

(2 točki)

2. Na čelu karantanske družbe je bil knez, ki je bil izbran s posebnim obredom.

Pod Koroško goro, blizu cerkve sv. Petra je kamen, na katerem sedi svoboden kmet (kosez), držeč v eni roki pisanega bika, v drugi kobiló iste vrste (barve), oblečen v kmečko obleko, klobuk, čevlje. Novi vojvoda pa, prihajajoč z deželnim praporom, obdan od plemičev, slečen iz svojih oblačil in na strani oblečen v plašč, klobuk in suknjič iz sive niti in zavezane čevlje, gre tako naprej, noseč v rokah palico. Goriški grof z 12 praporčki se bo držal ob strani vojvode, ostali grofje s svojimi znamenji in (dvorni) uradniki se bodo pridružili vojvodi. Kmet pa, ki sedi na kamnu, bo zaklical v slovanščini (Sclavice proclamabit): »Kdo je ta, ki prihaja?« /.../

(Vir: Štih, P., in Simoniti, V., 2009: Na stičišču kultur, str. 105. Modrijan. Ljubljana)

- 2.1. Kako imenujemo obred, ki je opisan v zgornjem besedilu, in objekt na sliki 1, na katerem je potekal obred?
- 2.2. Kateri posebni sloj karantanske družbe je imel pomembno vlogo pri tem obredu?
- 2.3. Pojasnite značilnosti tega sloja v samostojni Karantaniji.

(3 točke)

Slika 1

(Vir: Mlacović, D., in Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, str. 139. DZS. Ljubljana)

3. Franki so po končanih vojnah z Avari v Panonski nižini ustanovili mejno grofijo Spodnjo Panonijo. Obkrožite črki pred pravilnima rešitvama.
- A Knez Pribina je pri Blatnem jezeru sezidal svojo prestolnico Blatni Kostel.
 - B Kocelj se je leta 890 uprl Avarom skupaj z velikomoravskim knezom Rastislavom.
 - C V Spodnji Panoniji sta grška misijonarja Metod in Konstantin uvajala slovansko bogoslužje.
 - D Metod je sestavil prvo slovansko pisavo cirilico.
- (2 točki)*
4. Zaradi obrambe so bile na ozemlju, poseljenem z alpskimi Slovani, ustanovljene nove upravne enote, mejne krajine (marke) in grofije. Vse pa so bile podrejene koroškemu vojvodi. Pomagajte si s sliko 1 v barvni prilogi in navedite ime, ki se je v slovenskem zgodovinoписju uveljavilo za to veliko tvorbo.
- (1 točka)*
5. S povezovanjem mejnih krajin in grofij so se začele oblikovati zgodovinske dežele. Najhitreje se je v deželo razvila Štajerska. Pomagajte si s sliko 1 v barvni prilogi.
- 5.1. Navedite mejni krajini, ki sta delno ali v celoti segali na današnje slovensko etnično ozemlje in pripadali Štajerski.
 - 5.2. Pojasnite izvor imena Štajerska.
- (2 točki)*
6. Nastajanje zemljiških gospostev je spremljala tudi srednjeveška kolonizacija.
- 6.1. Kakšna območja (glede na relief) so kolonisti naseljevali med 10. in 12. stoletjem?
 - 6.2. Navedite krajevno ime, povezano s 3. in 4. fazo kolonizacije.
 - 6.3. Navedite dve območji na slovenskem etničnem ozemlju, kamor so se naseljevali nemški kolonisti.
- (3 točke)*

M 1 4 1 5 1 1 1 2 0 5

7. Celjskim grofom pripada posebno mesto v naši zgodovini. Njihov vzpon se začne v 14. stoletju.

/.../ Višek slave in oblasti pomenja vlada grofa Hermana II. Leta 1390 je postal krajnski deželni glavar. V tej službi se je izkazal posebno velikega dobrotnika cerkva in duhovščine. /.../ Odločilno leto pa je bilo v Hermanovem življenju leto 1396, ki mu je odprlo pot do najvišjih časti. Cesar Sigismund je takrat zbiral veliko križarsko vojsko proti Turkom. /.../ Čete slovenskih dežel je vodil grof Herman. /.../ Cesar Sigismund ni pozabil na usluge, ki mu jih je storil Herman v nevarnih trenutkih. /.../ Sedaj se je čedalje bolj svetila celjska zvezda. Celjski grofje so postali hrvaški velikaši, ogrski magnati in vplivni svetovalci cesarjevi. Leta 1463 je zadela celjske grofe najvišja odlika ... Cesar Sigismund je 30. novembra v Pragi v sijajnem zboru imenoval celjska grofa Friderika II. in njegovega sina Ulrika za državna kneza in je povišal združeno celjsko, ortenburško in šternberško grofijo v državno kneževino. Novim knezom je podelil samostojno sodstvo, jim dovolil kovati denar s svojim grbom /.../

(Vir: Gruden, J., 1992: Zgodovina slovenskega naroda, str. 257-263. Mohorjeva družba. Celje)

- 7.1. Katera dva člana dinastije imata največ zaslug za njen vzpon?
- 7.2. Opišite, kako so bili Celjski povezani z dinastijo Sigismunda Luksemburškega.
- 7.3. Kateri pomembni naziv so si pridobili grofje Celjski pozneje?
- 7.4. Razložite, zakaj je pridobitev tega naslova sprožila vojno s Habsburžani.

(4 točke)

8. Na Slovenskem sta nastala dva tipa srednjeveških mest, celinski in primorski. Obkrožite črke pred tremi pravilnimi rešitvami.
- A Obalne mestne naselbine so imele razvito samoupravo že v časih, iz katerih nimamo prav veliko pisnih pričevanj.
 - B Med najstarejša mesta na Slovenskem, nastala že v 10. stoletju, spada Ljubljana.
 - C V 13. in 14. stoletju so nastajala mesta s politiko deželnih knezov.
 - D Prebivalci v severnoistrskih komunah so večinoma govorili samo slovensko.
 - E Meščani mest v notranjosti so se poleg trgovine in obrti ukvarjali še s kmetijstvom.
 - F V komunah so v 13. stoletju zapisali pravila v komunalne zakonike – statute.

(3 točke)

9. Pomembno vlogo v srednjem veku so imeli samostani.

- 9.1. Pod sliki 2 in 3 napišite ime reda, ki je deloval v kraju na sliki. Pomagajte si s sliko 2 v barvni prilogi.

Slika 2: Stična

(Vir: <http://sticna.rkc.si/sl>. Pridobljeno: 15. 3. 2013.)

Slika 3: Žiže

(Vir: <http://imo2006.dmfa.si/images20060708.html>. Pridobljeno: 15. 3. 2013.)

- 9.2. Kakšna je bila vloga samostanov v srednjeveški družbi?

(2 točki)

10. Turški vpadi na slovensko ozemlje so se začeli v 15. stoletju. Pri reševanju uporabite sliko 3 v barvni prilogi.
- 10.1. Navedite dve poti, po katerih so Turki vdirali na Štajersko in Kranjsko.
- 10.2. Navedite tri kraje, ki so v tem času dobili mestne pravice.

(2 točki)

11. Turško prodiranje na Balkan je sprožilo naseljevanje uskokov tudi na slovenski prostor.
- 11.1. Pomagajte si s sliko 3 v barvni prilogi in navedite tri območja njihove naselitve.
- 11.2. Kakšno vlogo so imeli na tem ozemlju?

(2 točki)

12. V 15. in 16. stoletju so se povečale premoženjske razlike med kmečkim prebivalstvom zaradi ukvarjanja z nekmečkimi dejavnostmi. Posledica tega je bilo drobljenje kmetij.
- Kateri sloji prebivalstva so nastali s to delitvijo?

(1 točka)

13. Zaostritev odnosov med zemljiškimi gospodi in kmeti je na prehodu v 16. stoletje sprožila velike kmečke upore.

Presvetli cesar, najmilostljivejši gospod! Mi ubogi ljudje si, in vsak med nami, pa tudi celokupna gmajna, ki smo sedaj vsi skupaj zbrani v Konjicah, in ... dajemo vašemu veličanstvu na znanje, kakšna velika krivica in obremenitev nam je povsod od naših višjih storjena bila. V prvo smo zelo močno obteženi – nam v uničujočo škodo zaradi različnih davkov, ki smo jih nekaj let dajali ... V drugo smo bili v naši stari navadi težko in hudo prizadeti zaradi nezmogljive tlake ... V tretje smo mi uboga gmajna marsikje s tem obteženi, da če eden nas umre in ga smrt pobere, je naša gosposka tu in nas prijemlje v naših hišah; jemlje živino, žito, meso in kar najdejo. /.../

(Vir: Kos, M., Gestrin, F., in Melik, V., 1971: Zgodovinska čitanka, str. 52–53. DZS. Ljubljana)

Poleg zoževanja trgovskih možnosti kmetov in večanja njihovih bremen, zlasti mnogovrstnih oblik tlake, so slabšale položaj podložnikov na Hrvaškem še razmere, ki so izvirale neposredno iz fevdalnih odnosov znotraj zemljiških gospodstev. Napetosti so se zgostile na posestvih vplivnega ogrskega plemiča Ferenca Tahyja /.../ Na njegovih posestvih ... so se kmetje znašli še v hujši stiski zaradi večletnih posestnih sporov med samimi fevdalci in iz njega izvirajočega izgubljanja pravne varnosti. /.../ Poleg cele vrste nasilnih »gospodarskih« potez, ki so šle na račun podložnikov in v Tahyjev prid, so kmete do skrajnosti poniževala in prizadela odpeljevanja deklet na grad /.../

(Vir: Štih, P., in Simoniti, V., 1996: Slovenska zgodovina do razsvetljenstva, str. 206–207. Korotan. Ljubljana)

Obkrožite črko pred izbranim uporom in odgovorite na vprašanja.

- A VSESLOVENSKI UPOR 1515
B HRVAŠKO-SLOVENSKI UPOR 1573

- 13.1. Iz zgornjega besedila naštejite dva vzroka za upor.
13.2. Glede na sliko 4 v barvni prilogi navedite območja ali dežele, ki jih je zajel upor.
13.3. Navedite dva vzroka za neuspešnost in poraz kmečkih uporov. Pomagajte si s sliko 4.
13.4. Kakšne so bile posledice za uporne kmete?

Slika 4

(Vir: <http://www.savel-hobi.net/valvasor/slike/puntarji.jpg>. Pridobljeno: 10. 3. 2013.)

(4 točke)

14. S širjenjem humanističnih idej je na Slovensko prihajala tudi reformacija. V začetku se je širila le v protestantskih krožkih.

Čedalje bolj so prihajali na tubinško univerzo študentje s Slovenskega, posebno odkar je Trubar dosegel, da sta se lahko šolala po dva njegova rojaka v Tiffernovem štipendiju (Stipendium Tiffernum), ki ga je ustanovil vojvoda Krištof iz Tiffernove zapuščine.

(Vir: Zgodovina slovenskega slovstva, str. 201. Slovenska matica. Ljubljana, 1956)

- 14.1. Kdo je širil reformacijo na Slovensko (navedite dve skupini prebivalcev)?
14.2. Pojasnite vlogo Primoža Trubarja v reformacijskem gibanju.

(2 točki)

15. Povežite posamezne pojme v desnem stolpcu z ustreznim imenom v levem stolpcu tako, da črko iz desnega stolpca vpišete na črto pred ustreznim imenom v levem stolpcu.

_____ Tomaž Hren	A tiskarna v Ljubljani
_____ Adam Bohorič	B reformacijske komisije
_____ Janž Mandelc	C Otročja biblija
_____ Sebastijan Krelj	D Zimske urice

(2 točki)

16. Z reformami razsvetljenih vladarjev Marije Terezije in Jožefa II. se je spremenilo tudi življenje kmečkega prebivalstva.

Navedite štiri spremembe, ki sta jih uvedla v kmetijstvu.

(2 točki)

Slovensko nacionalno preoblikovanje

17. S splošno šolsko reformo in šolsko obveznostjo za vse otroke od 6. do 12. leta starosti se je precejšen del ljudi naučil brati in pisati. To pa je omogočilo slovensko narodno prebujenje.

17.1. Kdo je bil avtor slovnice, ki je zahteval, da bi moral biti v šolah učni jezik slovenski?

17.2. Navedite njen naslov.

(2 točki)

Slika 5

(Vir: Cvirn, J., in Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 118. DZS. Ljubljana)

18. V nemirnem letu 1848 so tudi Slovenci prvič v zgodovini zapisali svoje politične zahteve.

1. Da se političko razkropljeni narod Slovencev na Krajniskim, Štajerskim, Primorskim, Koroškim, kakor jeden narod v eno kraljestvo z imenom Slovenija zedini in da ima za-se svoj deželni zbor.
2. Da ima slovenski jezik v Sloveniji popolnoma tiste pravice, kater ima nemški jezik v nemških deželah, da bode tedaj naši volji pripušeno, kdaj in kako hočemo slovenski jezik v šole in pisarnice vpeljati.
3. Da bode naša Slovenija obstojni del avstrijskega in ne nemškiga cesarstva. Mi nočemo, da bi bila naša dežela pri nemškemu zboru namestvana, le tiste postave nas bodo vezale, ktere nam bode Cesar z našimi poročniki del

(Vir: Gestrin, F., in Melik, V., 1996: Slovenska zgodovina 1792-1918, str. 102. DZS. Ljubljana)

18.1. Kako se je imenoval politični program?

18.2. Navedite dve temeljni zahtevi tega programa.

(3 točke)

19. Pomembno vlogo pri krepitvi narodne zavesti so v drugi polovici 19. stoletja imele čitalnice in tabori.

To je bil v nedeljo, 2. Svečana, spet vesel večer, da malo takih! Čitavnica naša praznovala je 104. Obletnico rojstnega dneva Vodnikovega. /.../ Zato se je nališpala tudi dvorana čitavnice, pa ovenčana podoba »mojstra pevcev« bila ji je najlepši kič. /.../ tedaj le to rečemo, da vse srca so radosti igrale, ko je mlada umetnica (je še le 17 let stara) na klavirju igrala težko etudo ..., da je vse zamaknjeno poslušalo »angeljčka pri klavirju«. /.../ Tudi našiga Miroslava Vilharja je Vodnik navdal s pravo navdušenostjo; njegova pesem »Vodniku«! je ena najlepših /.../ Po besedi se je začel v najlepšem redu ples /.../

(Vir: Gestrin, F., in Melik, V., 1976: Zgodovinska čitanka, str. 38-39. DZS. Ljubljana)

Tabor zahteva: 1. Naj se zedinijo vsi Slovenci v eno kronovino se svojim edinim deželnim zborom. – 2. a V vsih šolah na Slovenskem naj se podučuje v slovenskem jeziku, in to naj se precej začne ali vsaj v enem letu. – b. V Ljubljani naj se ustanovi visoka pravna šola. – 3. Naj se uraduje na slovenske po vsih uradnih slovenski in to brez odloga. – 4. V ta namen naj se podeje javne službe le domačinom, katerih je veliko število tudi zunaj slovenskih krajev. – Tabor želi: 5. Naj se uraduje v škofijskih in sploh cerkvenih uradih po slovenski. – 6. Naj se napravijo nekatere glavne šole na slovenskem Goriškem in naj se tim pridruži naj potrebniji poduk v kmetijstvu.

(Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Taborsko_gibanje. Pridobljeno: 10. 3. 2013.)

Obkrožite črko pred izbranim gibanjem in ga v obliki krajšega razmišljanja opišite. Pomagajte si z zgornjima besediloma in sliko 5 v barvni prilogi.

A ČITALNICE

Pri zapisu upoštevajte naslednje elemente: kaj so bile čitalnice; kje je bila prva čitalnica; v katerem delu slovenskega etničnega ozemlja je bilo največ čitalnic; kaj so prirejale; pomen čitalniškega delovanja.

B TABORI

Pri zapisu upoštevajte naslednje elemente: kaj so bili tabori; kje je bil prvi tabor; v katerem delu slovenskega etničnega ozemlja je bilo največ taborov; navedite dve temeljni zahtevi na taborih; pomen taborskega gibanja.

(5 točk)

M 1 4 1 5 1 1 1 2 1 3

20. V 19. stoletju je gospodarski razvoj postopoma zajel tudi slovenske dežele.

Povežite gospodarske dejavnosti s kraji, v katerih so bile razvite, tako da črke iz desnega stolpca zapišete pred ustrezne kraje v levem stolpcu.

_____ Prebold	A	strojna papirnica
_____ Prevalje na Koroškem	B	Auerspergova livarna
_____ Ljubljana	C	bombažna predilnica
_____ Vevče	D	rudnik premoga
_____ Dvor pri Žužemberku	E	železarna
_____ Leše na Koroškem	F	rafinerija sladkorja

(3 točke)

21. Industrijska rast je pripeljala do nastanka večjih družb.

Kako se je imenovala družba, ki je v drugi polovici 19. stoletja povezovala pomembnejše rudnike na današnjem slovenskem ozemlju?

(1 točka)

22. Proti koncu stoletja se je pojavila tudi kriza kmečkega prebivalstva, ki so jo nekateri politiki poskušali reševati z združništvom.

22.1. Kdo je bil glavni organizator združništva na Slovenskem?

22.2. Kako so zadruge pomagale kmetom?

(2 točki)

Slika 6

(Vir: <http://sl.wikipedia.org/wiki/>. Pridobljeno: 10. 3. 2013.)

23. Po letu 1870 je slovenske dežele zajel val izseljevanja.

Posledica zadolženosti in drobitve kmetij je bila proletarizacija slovenskega podeželja in beg z vasi oziroma veliko izseljevanje. Migracijski tok se je usmeril predvsem v tujino, v razne evropske države in Ameriko, zlasti Združene države, ker domača industrija ni bila toliko razvita, da bi lahko zaposlila prebivalstvo na slovenskih tleh. Izseljevanje je doseglo tak obseg, da je prebivalstvo v slovenskih deželah, znatni nataliteti navkljub, naraščalo zelo počasi v primerjavi z evropskim povprečjem.

(Vir: Lazarevič, Ž., 1994: Kmečki dolgovi na Slovenskem, str. 19. Založba Sophia. Ljubljana)

23.1. Navedite dva vzroka za izseljevanje iz slovenskih dežel.

23.2. Navedite tri države ali območja, kamor so se največ izseljevali.

(2 točki)

24. Po razbitju slogaštva se na Slovenskem oblikujejo politični tabori.
- 24.1. Navedite stranko, ki je nastala znotraj delavskega tabora.
- 24.2. Navedite dve zahtevi stranke za izboljšanje položaja delavstva.

(2 točki)

25. Pred naštetih dogodkih dodajte letnice: 818, 1456, 1478, 1815, 1851, 1867.

- _____ uvedba dualizma
- _____ koroški kmečki upor
- _____ Ulrik II. ubit v Beogradu
- _____ upor Ljudevita Posavskega
- _____ dunajski kongres
- _____ v Celovcu ustanovljeno Društvo sv. Mohorja

(3 točke)

Prazna stran

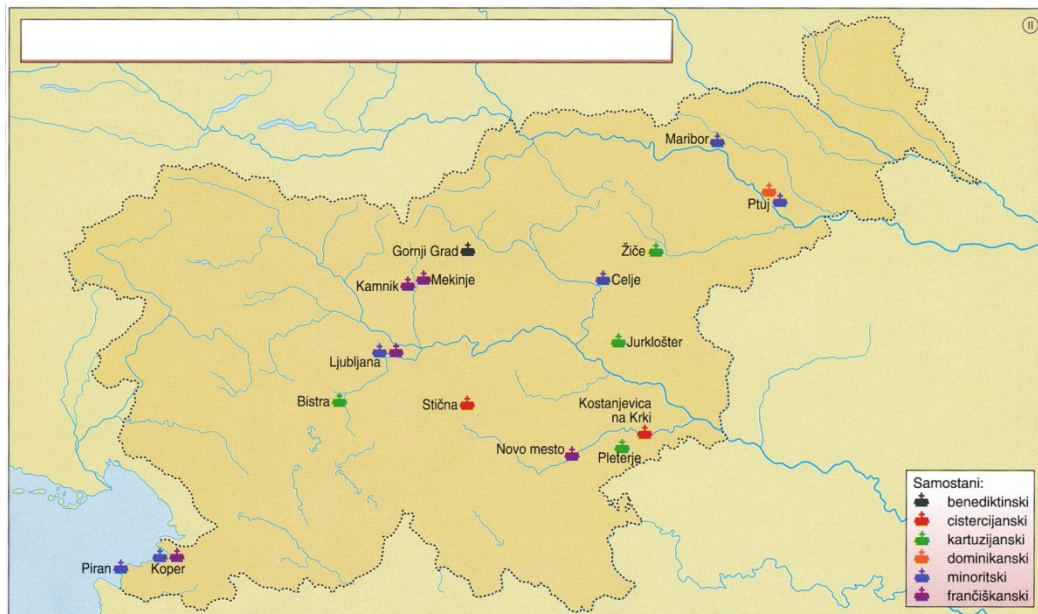
M 1 4 1 5 1 1 1 2 1 7

Barvna priloga (k Izpitni poli 2)

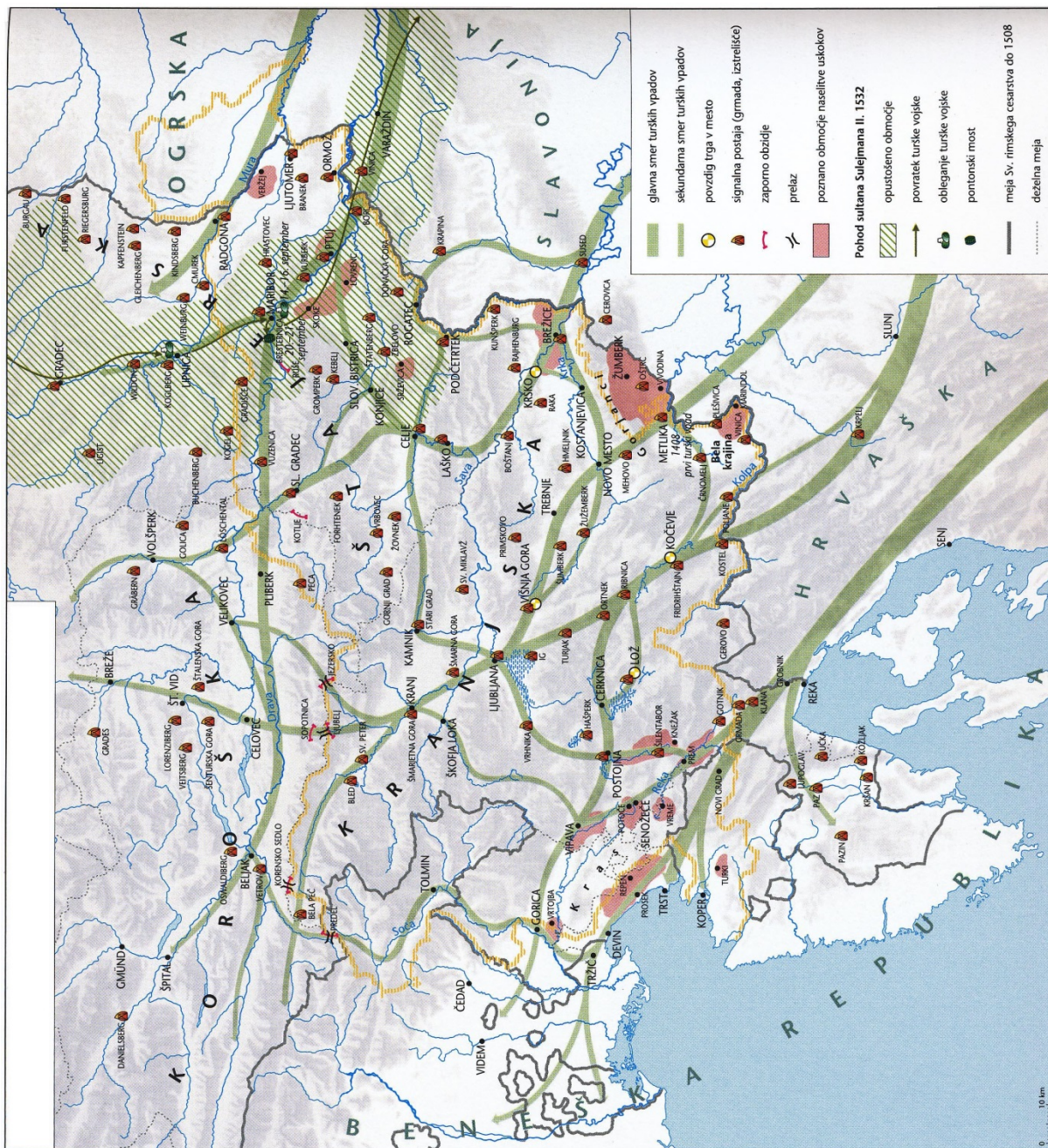
Slika 1

(Vir: Mlacović, D., in Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, str. 146. DZS. Ljubljana)

Slika 2: Samostani in samostanska kultura na Slovenskem v srednjem veku

(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 31. Modrijan. Ljubljana, 1999)

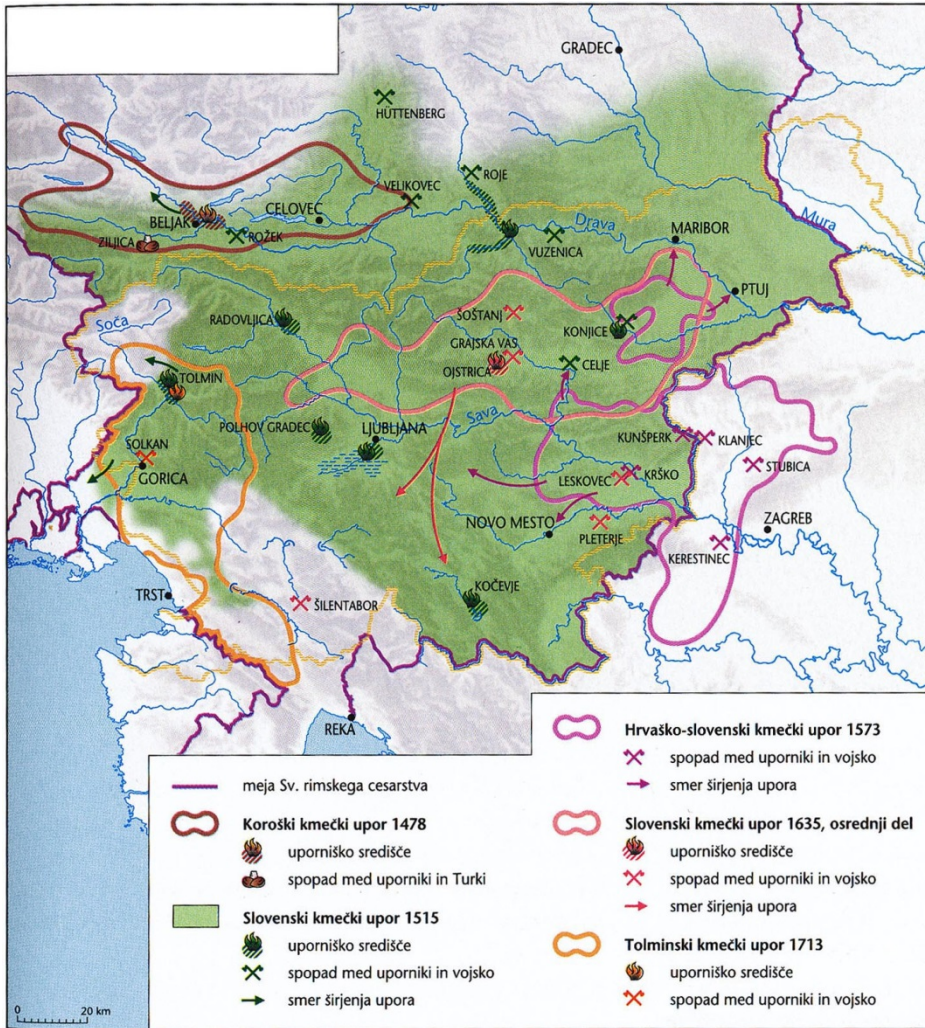

Slika 3: Turški vpadi na slovensko ozemlje v 15. in 16. stoletju

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 94. Nova revija. Ljubljana, 2011)

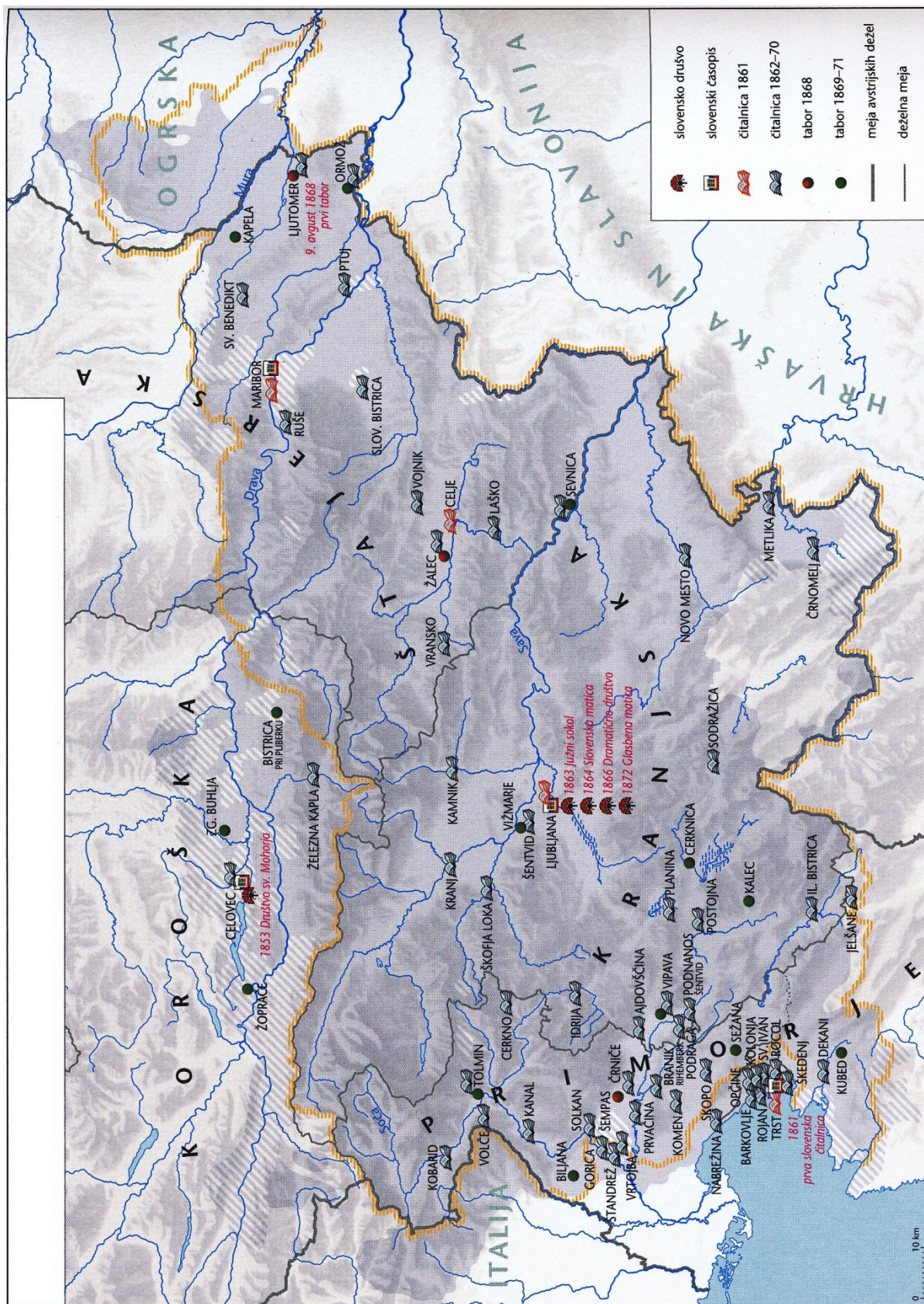

M 1 4 1 5 1 1 1 2 1 9

Slika 4: Največji kmečki upori

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 113. Nova revija. Ljubljana, 2011)

Slika 5: Slovenske čitalnice, tabori in kulturna društva na začetku ustavne dobe

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 150. Nova revija. Ljubljana, 2011)